

УДК 336.368

Л. Шірінян, канд. екон. наук, доц., докторант
Науково-дослідний фінанс. ін-т
Академії фінанс. управл. Мін-ва фінансів України, Київ**ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ФІНАНСОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ**

Виконано критичний огляд досліджень і виявлено наявність проблеми визначення і диференціації у науковій літературі понять "фінансове регулювання страхового ринку", "державне фінансове регулювання страхового ринку" і "державне регулювання страхового ринку". Запропоновано розгляд страхового ринку з позицій системного аналізу складних систем, що являють собою складову частину більшої системи. Розкрито економічну сутність і дано визначення названих понять.

Ключові слова: страховий ринок, фінансове регулювання, державне регулювання.

Постановка проблеми. Ринкова форма організації страхової діяльності пов'язана з процесами як саморегулювання, так і регулювання з боку держави. Проблему фінансового регулювання страхового ринку зазвичай пов'язують з ліцензуванням страхових послуг і перевіркою платоспроможності страховиків і тому це питання є одним з найбільш актуальних у теорії та практиці страхування. І державне регулювання страхового ринку, і його фінансове регулювання відіграють важливу роль і мають спільні риси. Проте тлумачення поняття фінансового регулювання страхового ринку в економічній літературі є досить неоднозначним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем фінансового регулювання економіки присвячено наукові праці Д. Богині, З. Варналія, О. Василика, Г. Волинського, А. Гальчинського, І. Гуревичева, І. Лютого, І. Радіонової, О. Савченка, В. Черняка та інших вчених. У науковій літературі, присвяченій питанням страхування, вчені здебільшого розглядають проблему державного регулювання страхового ринку. Результати наукових досліджень з цієї проблеми знайшли відображення у роботах В. Д. Базилевича, К. С. Базилевич, О. І. Барановського, О. О. Гаманкової, М. М. Мниха, Л. В. Нечипорук, С. С. Осадця, А. Самоїловського, О. Ф. Філонюка, В. М. Фурмана. Не заперечуючи значущості наявних результатів, можна констатувати суб'єктивність поглядів авторів і відсутність загальноприйнятого підходу до поняття "фінансове регулювання страхового ринку".

Невирішені частини загальної проблеми. Аналіз наукових праць з проблеми дослідження показує, що ціла низка методологічних і теоретичних питань залишається недостатньо розробленою. Не досягнуто єдності у визначенні суті, функцій, форм і напрямків фінансового регулювання як економіки загалом, так і фінансового регулювання страхового ринку зокрема. Об'єктом дослідження вчених були певні питання державного втручання у страховий сектор економіки. У сучасних умовах визначення ролі саме фінансового регулювання в життєдіяльності та конкурентоспроможності страхового ринку України є необхідним етапом у розв'язанні проблем не тільки на мікро-, але і на макрорівні. Позитивний результат у забезпеченні фінансового регулювання страхового ринку значно залежить від теоретико-методологічного вивчення цього питання, узагальнення

результатів досліджень, що є науковою основою для розробки практичних рекомендацій.

Метою даної статті є визначення економічної сутності поняття "фінансове регулювання страхового ринку" на основі критичного огляду, систематизації підходів інших авторів і власного бачення проблеми.

Викладення основного матеріалу. Взагалі, регулювання визначають як дотримання певних правил, як вплив або дію на певний об'єкт з метою досягнення його стійкого стану у разі виникнення відхилень від поставлених завдань, встановлених норм і нормативів. У фінансовому словнику поняття фінансового регулювання відсутнє взагалі [5].

Закон України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" визначає державне регулювання як "здійснення державою комплексу заходів по регулюванню та нагляду за ринками фінансових послуг та попередження кризових явищ" [3]. А саме поняття "регулювання" в Законі прирівняне за змістом до поняття "нагляд". Відповідно до нього регулювання – це нагляд і навпаки. У зв'язку з цим діяльність вітчизняних наглядово-регуляторних органів суперечить одному з основних принципів управління, згідно якому той, хто проводить політику, не повинен її формувати, а може надавати лише пропозиції до неї.

На сьогодні в економічній літературі немає єдиного погляду на зміст фінансового регулювання господарюючого суб'єкта або окремої галузі економіки. Дослідниками розглядалося фінансове регулювання економіки загалом без наголосу на особливості страхового ринку. Повна систематизація поглядів авторів стосовно окресленого питання дає змогу узагальнити науково-методичні підходи до визначення категорії "регулювання" в страхуванні (таблиця 1). Як бачимо, слово "регулювання" завжди асоціюється з державою. Такий висновок має просте пояснення. Ринкова економіка неможлива без руху грошей. Організатором же грошового обігу грошової емісії і забезпеченості реальними активами виступає тільки держава і тому вона є регулятором ринкової економіки, який впливає на динаміку ринкових процесів (попит, пропозицію, швидкість обороту грошової одиниці, валютний курс). З цього погляду, фінанси завжди розглядатимуться як організована державою система грошових відносин в суспільстві.

Таблиця 1. Науково-методичні підходи до визначення категорії "регулювання" в страхуванні

Автор	Зміст підходу, визначення
"фінансове регулювання"	
В. М. Опарін	Підсистема фінансового механізму, метод розподілу
В. І. Оспіщев	Регламентування розподільчих відносин у суспільстві й на окремих підприємствах
О. Д. Василик	Метод здійснення державою функцій управління економічними й соціальними процесами при використанні фінансів
М. В. Грідчина, В. Б. Захожай	Метод фінансового впливу, пов'язаний із регулюванням економічних процесів
"державне фінансове регулювання"	
Л. А. Кравченко	Система економічних відносин, що складаються у діяльності через механізм формування грошових фондів, їх перерозподілу, використання при узгодженні інтересів суб'єктів господарювання

Закінчення табл. 1

Автор	Зміст підходу, визначення
"фінансове регулювання підприємств"	
В. Г. Білоліпецький	Фінансова діяльність фірм регулюється державою за допомогою спеціального законодавства
"державне регулювання страхового ринку"	
О. Філонюк	Сукупність методів, інструментів, за допомогою яких держава впливає на економічну діяльність суб'єктів страхових правовідносин
В. В. Шахов	Здійснюється через спеціальну податкову політику, законами по окремих видах підприємницької діяльності
Д. Кондратенко	Захист інтересів страхувальників, реєстрація страхових організацій, ліцензування страхових операцій, здійснення контролю за дотриманням страховиками законодавства
"державне регулювання страхової діяльності"	
Т. А. Ротова	Реєстрація страхових компаній, видача ліцензій на здійснення певних видів страхування, контроль за діяльністю страховиків і страхових посередників
Л. М. Горбач	Прийняття законів та нормативно-правових актів, спеціального нагляду за розвитком відносин страхування відповідно до інтересів громадян України та загальнодержавних економічних потреб.
Я. П. Шумелда	Система засобів і методів для визначення рамок і правил функціонування страхового ринку та діяльності страховиків
О. Д. Вовчак	Забезпечення формування страховиками достатнього обсягу коштів для виконання зобов'язань перед страхувальниками, забезпечення платоспроможності кожного страховика
В. А. Сухов	Ухвалення законодавчих положень, що регламентують страхові правовідносини, проведення податкової політики, створення правового механізму, який забезпечує нагляд за створенням і функціонуванням страховиків
О. О. Гаманкова	Має переслідувати стратегічні цілі, сприяти підвищенню ролі ринку страхових послуг в економіці
Б. Ю. Сербіновський, В. Н. Гаркуша	Має забезпечувати розвиток національної системи страхування і дієвий контроль страхового сектору економіки
"державне регулювання ринків фінансових послуг"	
Закон України [1]	Здійснення державою комплексу заходів по регулюванню та нагляду за ринками фінансових послуг та попередження кризових явищ

Джерела: [1; 2; 3; 4; 6; 7].

Ми розрізняємо поняття **"державне регулювання страхового ринку"**, **"державне фінансове регулювання страхового ринку"** і **"фінансове регулювання страхового ринку"**, **"фінансове регулювання учасника страхового ринку"**. Послідовно розглянемо і з'ясуємо сутність названих видів регулювання страхового ринку.

Страховий ринок є частиною фінансового ринку і являє собою особливу сферу економічних відносин, де об'єктом купівлі-продажу виступає страховий захист, формується попит і пропозиція на нього. Тому, за критерієм належності регуляторної дії до страхового ринку можна виділити різні рівні регулювання: внутрішній і зовнішній (рис. 1).

Рис. 1. Страховий ринок як система, що складається з підсистем (учасників ринку) і є складовою інших систем (фінансового ринку). Стрілки показують взаємний вплив систем і підсистем і регулювання ринків

Джерело: Складено автором

Страховий ринок може розглядатися як форма організації грошових відносин з приводу формування і розподілу страхового фонду для забезпечення суспільних інтересів, розвитку системи економічних відносин і страхового захисту суспільства, що складається з сукупності: 1) страховиків, що здійснюють страхування, 2) страхових посередників (агенти, брокери) і страховиків, що приймають участь у страхуванні (перестраховальники, товариства взаємного страхування), 3) покупців страхової послуги (страхувальники, юридичні особи, фізичні особи), 4) професійних оцінювачів ризиків і збитків (андеррайтери, сюрвейери,

аджастери, диспашери, аварійні комісари), 5) об'єднань страховиків, страхувальників, 6) органів контролю за страховою діяльністю. Така структура страхового ринку України пояснює, на кого саме може діяти регулювання, що є об'єктом і хто є суб'єктом регулювання. Враховуючи структуру страхового ринку, можна стверджувати, що державне регулювання страхового ринку повинно захищати і підтримувати інтереси усіх його учасників. Крім того, на нашу думку, поняття **"державне регулювання страхового ринку"** охоплює не лише фінансове регулювання, а й правові та інші аспекти (таблиця 2).

Таблиця 2. Авторський підхід до категорії "державне регулювання страхового ринку"

Основна мета
Захист інтересів усіх учасників страхового ринку
Захист конкуренції і конкурентоспроможності страхового ринку
Розвиток страхового ринку і економіки країни
Ключові функції
Створення комфортних умов ведення страхового бізнесу
Сприяння справедливим правилам і неупередженому ставленню учасників страхового ринку
Ліцензування постачальників і посередників, анулювання ліцензій
Регулювання страхових продуктів і полісів (відповідність стандартам)
Фінансове регулювання
Регулювання споживчих послуг (робота по запитам, суперечкам та скаргам до страховиків)
Участь у експертизі державних органів регулювання
Правове / адміністративне регулювання відносин і державний нагляд

Джерела: [1; 2; 3; 4; 6; 7]

З цих позицій **фінансове регулювання страхового ринку** є однією з ключових функцій державного регулювання страхового ринку і являє собою сукупність різноманітних фінансових методів та інструментів, за допомогою яких держава впливає на економічну діяльність суб'єктів страхових правовідносин, забезпечує фінансову надійність страхування для всіх учасників страхового ринку. Саме тому, на нашу думку поняття "фінансове регулювання страхового ринку" фактично збігається з поняттям "державне фінансове регулювання страхового ринку".

На наш погляд, **державне фінансове регулювання страхового ринку** – це процес цілеспрямованого і послідовного застосування державою форм і методів дії на суб'єктів страхового ринку та їх взаємовідносини за допомогою фінансових інструментів з метою впливу на макроекономічну рівновагу, розвиток страхового ринку і економіки країни в цілому. Його головними об'єктами виступають доходи і витрати учасників страхового ринку. Метою державного фінансового регулювання страхового ринку є накопичення і розподіл фінансових ресурсів, що забезпечує задоволення потреб на мікро- і макрорівнях, захист інтересів страхувальників і страховиків, платоспроможність та фінансову надійність страховиків, стимулювання страхування і розвиток ринкової інфраструктури страхового ринку.

Заслугує на увагу той факт, що однією зі складових фінансових відносин є відносини зі створення і перерозподілу фондів суб'єктів господарювання. З цього погляду, об'єктом регулювання можуть бути правила, критерії, доходи і витрати окремих суб'єктів ринку. Можна розрізнати внутрішнє і зовнішнє **фінансове регулювання учасника страхового ринку**, подібно до наведеного поділу регулювання щодо страхового ринку (рис. 1).

Цікавим виглядає також інший підхід. Можна розглянути фінансове регулювання залежно від суб'єкту, що його здійснює і поділити таке регулювання на державне, внутрігосподарське, аудиторське, громадське. З цих позицій, приходимо до висновку, що може існувати й **недержавне фінансове регулювання суб'єктів госпо-**

дарювання, наприклад, недержавне фінансове регулювання страховика. Процеси саморегуляції на страховому ринку дають змогу припустити потенційну можливість впливу недержавного фінансового регулювання на державне і на макроекономічні показники розвитку ринку. Однак, внаслідок низького рівню такого впливу детальне дослідження впливу недержавного фінансового регулювання на страховий ринок поки що не проведено і у більшості випадків може бути не актуальним.

Висновки. Таким чином, узагальнюючи викладене, можна зробити висновок, що в економічній літературі існують різні підходи до поняття фінансового регулювання, які стосуються економіки загалом, страхового ринку, страхової діяльності, суб'єктів ринку. Всі ці підходи є досить актуальними, проте єдиної думки щодо фінансового регулювання страхового ринку немає. З цієї метою автором роботи розглянуто страховий ринок з позицій системного аналізу складних систем регулювання, що являють собою складову більшої системи. Такий підхід дав змогу вирішити проблему визначення і виокремлення у науковій літературі понять "державне регулювання страхового ринку" і "фінансове регулювання страхового ринку".

Список використаних джерел

1. Гаманкова О. О. Ринок страхових послуг України: теорія, методологія, практика: [монографія] / Гаманкова О. О. – Київ: КНЕУ, 2009. – 427 с.
2. Горбач Л. М. Страхова справа: [навчальний посібник] / Горбач Л. М.; 2-ге вид., виправлене. – К.: Кондор, 2003 – 252с.
3. Закон України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" № 2664-III від 12.07.2001 // Відомості Верховної Ради. – 2002. – № 1. – С. 1-12.
4. Сухов В. А. Государственное регулирование финансовой устойчивости страховщиков: [монография] / Сухов В. А. – М.: Издательский центр "Анкил", 1995. – 112 с.
5. Фінансовий словник. / [Загородній А. Р., Вознюк Р. Л., Смовженко Т. С.]; 4-те видання, виправлене і доповнене. – Київ: Товариство "Знання", КОО; Львів: Видавництво львівського банківського інституту НБУ, 2003. – 427 с.
6. Фінанси: [навчальний посібник] / [Близнюк О. П., Лачкова Л. І., Осипів В. І. та ін.]; за ред. В. І. Осипішева; К.: Знання, 2006. – 415 с. – С. 14, 59.
7. Фурман В. М. Державне регулювання страхового ринку як чинник стратегічного розвитку / Фурман В. М. // Економіка і прогнозування. – 2005. – №3. – С.114-126.

Стаття надійшла до редакції 15.03.13

Л. Ширинян, канд. екон. наук, доц., докторант
Научно-исследов. финанс. ин-т
Академии финансов. управления Мин-ва финансов Украины, Киев

ЕКОНОМІЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ ФИНАНСОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ СТРАХОВОГО РЫНКА

Выполнен критический обзор исследований и обнаружено наличие проблемы определения и дифференциации в научной литературе понятий "финансовая регуляция страхового рынка", "государственное финансовое регулирование страхового рынка" и "государственное регулирование страхового рынка". Предложено рассмотрение страхового рынка из позиций системного анализа сложных систем, которые являются составной частью большей системы. Раскрыта экономическая сущность и даны определения названных понятий.

Ключевые слова: страховой рынок, финансовая регуляция, государственная регуляция.

L. Shirinyan, PhD, Associate Professor, Doctoral Candidate
Research financial Institute, State educational-scientific institution
"Academy of Financial Management" of the Ministry of Finance of Ukraine, Kyiv

ECONOMIC NATURE OF THE FINANCIAL REGULATION OF INSURANCE MARKET

Author made critical review of researches and found out the existence of the problem of determination and differentiation in a scientific literature the concepts "financial regulation of the insurance market", "government financial regulation of the insurance market" and "government regulation of the insurance market". It is offered the consideration of the insurance market from positions of analysis of the complex systems as being the component part of the greater system. It is disclosed the economic nature and determined the mentioned notions.

Keywords: insurance market, financial regulation, government regulation.